

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXVII.

SVIBANJ 1931.

BROJ 5.

DR. J. POLJAK:

ZAGREB

DURMITOR

Silaz sa Dobrog Dola.

Osvanuo je tmuran i mamuran ljetni dan prvih dana kolovoza. Jedan od onih dana, koji kod planinara izazivlju zlovolju i neraspoloženje uopće, a napose kada se nalaze u visokim planinama. Za takvih dana planinari su u planinama zatvoreni kao u nekom ogromnom kavezu, po kojem se mogu doduše slobodno kretati, ali bez dalekih vidika, uvijek ograničeni samo na vidik najuže često samo par metara u okrug okolice. Uz to je oko sedam sati počela dolaziti od Bobotova Kuka i Vjetrenih Brda gusta i neprobojna magla, koja je u tili čas prekrila cijelu površ Dobrog Dola. U našem logorištu nastala je mala zabuna. Što da počnemo i na što da se odlučimo kod ovakvog vremena? Kako se nalazimo u eri vjekovječnih vijećanja, sazvali smo i mi vijeće, ali ne oko okruglog stola nego oko okruglog ognjišta, jer je uz maglu počeo duvati i dosta jak sjeveroistočnjak, pa je bilo po vraški hladno unatoč trećem danu kolovoza. Delegati iz oba šatora uskoro su se našli oko vatre, no ne toliko radi samog vijećanja, koliko radi toplog mirisa kave i čaja, koje je dogotavljaо naš prokušani kuhar. I tako neko uz čašu kave, drugi uz čašu vrućega čaja otpočesmo vijećati. Kako na tim svim vijećanjima dolazi teško ili nikako do sporazuma, tako je bilo i kod nas. U početku je išlo teško, no konačno na predlog druga B. došlo je do potpunog sporazuma, da se spremimo put Žabljaka. Drug B. sa svojim kiridžjom Stankom bio je ubrzo spreman na odlazak i uz kratki pozdrav »do viđenja« izgubio se u magli u pravcu Sedlene Grede.

Mi smo zaostali u namjeri, da slikamo slojeve Žute Grede čekajući, da će bura rastjerati magle. Na časove bilo je svjetlijе, i sunce je počelo probijati maglu, pa se poveselismo i podosmo prema zapadnoj padini Sedlene Grede. Tu kod katuna morao je naš drug S. da obavi obligatnu liječničku ordinaciju, jer su ga katunari zvali k bolesnicima, kojih je bilo gotovo u svakom katunu po jedan ili dva. Tako se je naš polazak zategao sve do 11 sati, i teda negda

krenusmo u gustoj novo nadošloj magli uz zapadnu padinu Sedlene Grede u pravcu sedla između ove i Uvite Grede u visini od 1884 m. Uspon je dosta težak, jer vodi neprestano po tanko pločastim vapnencima, koji su razlomljeni pa u velike smetaju napredovanju. U gustoj magli stigosmo na Sedlo, odakle nismo poradi magle vidjeli dalje od desetak koračaja okolo sebe. Prevalivši Sedlo zadošmo u dolinu Lomnih Dolova, koji se pružaju pravcem sjeverozapad-jugoistok, a omeđuju ih uzdužne gorske kose Uvita Greda i Stozina sa sjeveroistoka i Ranisava planina sa jugo-zapada. Već samo ime Lomni Dolovi karakteriziraju dolinu, u koju zadošmo, jer se dolina prema jugoistoku proširuje i silazi u nekoliko stepenica prema Pošćenskom Jezeru. Pojedine stepenice su neravne i valovite, ispunjene čas višim čas nižim brežuljcima, između kojih nalazimo ravna i travom obrasla mjesta, po kojima pase što sitna što krupna stoka.

Naš je put vrludao između humaka postepeno se spuštajući, pa obišavši jednu okuku zapazismo duboko pod sobom uz lijevu stranu puta jezero tamno zelene vode zvano Valovito Jezero. To je ponikvasta uvala ispunjena čistom vodom, koju dobiva podzemno, a svoju tamno zelenu boju zahvaljuje brojnim biljkama povodnicama, koje su zapremile gotovo cijelo dno jezerskog bazena. Voda u jezeru je stalna, a otječe u sjevernom dijelu jezera pukotinama u stijeni. Kojih desetak metara ispod Valovitog Jezera nalazimo desno od puta gotovo jedno uz drugo dva druga jezera, i to Srablje i Modro Jezero. Srablje Jezero je neznatnih dimenzija, voda mu je bijedo zelena, čista, a jezersko dno je bez povodnica. Drobnjaci se u njemu kupaju i drže njegovu vodu za ljekovitu poglavito za kožne bolesti, pa je otale i poteklo ime Srablje Jezero. Istočno od Srabljevega Jezera nalazi se nešto veće Modro Jezero, koje je sastavljeno od prostranijeg dijela ovalnog oblika, koji je dio pravo jezera, i od dugačkog a uskog kanala, koji ulazi u jezero. Voda ovog jezera iste je boje kao i Srablje, a dobiva ju od izvora u gornjem kraju kao i od brojnih izvora uz obalu na podnožju Ranisave. Voda je stalna pa za jačih oborina u oba jezera naraste, da se prelijeva preko ruba jezerskih pladnjeva. Istočno od Modrog Jezera nalazi se periodičko jezero Suva Lokva, koja ima vode samo za vrijeme jakih oborina s proljeća i jeseni. Kada smo mi prolazili onuda, bila je potpuno suha tako, da smo prolazili preko nje, da skratimo put. Iza laganog uspona uz stranu jezersku banusmo na prostranu i travom obraslu ravan, kojom smo prolazili sve do iznad malog mjesta Pošćenja, gdje smo se spustili do sela odnosno do Pošćenskog Jezera. To je oveliko jezero sa oko 200 m promjera, voda mu je mutno zelena, pa je u većoj česti obrasio šašem i povodnicama.

Vodu dobiva iz jednog potoka, pa za malog vodostaja ne otječe nego se samo isparuje, a tek za jačih vodostaja otječe prema Marića Barama, što je i razlogom, da u njem povodnice rastu nesmetano i u velikoj količini.

Od Pošćenja nismo udarili prema Pašinom Vodi, ispod kojeg sela vodi dobro ugaženi put, nego smo od jezera pošli putem, što vodi prema Komarskom Krajcu, a odavle preko Virka na Motički Gaj, gdje izbismo na put, što vodi od Paštine Vode na Žabljak. Sva prije spomenuta mjesta dijelom su stalna naselja, a dijelom katuni, po sačinjavaju zasebni tip sela, gdje katuni postepeno prelaze u naselja, što će se pogotovo još jače istaći, kada

ŽABLJAK

Foto: M. Crkvenac

jednom bude izgrađena cesta Šavnik—Žabljak, jer će tada posvema nestati katuna u tom inače vrlo pitomom i slikovitom kraju.

Put je vodio od Motičkog Gaja nešto uzbrdice i prolazio dugodolinom prema sjeveroistoku, kad iznenadno zakrene prema sjeveru na široko gorsko rebro, koje je skrajnji izdanak Durmitora, a koje je osumljeno lijepom mladom crnogoričnom šumom. Laganim usponom stigosmo na najvišu točku hrpta, odakle se pred nama ukazalo prvo veće mjesto od Gackog dovre, mala varošica

Žabljak.

Žabljak je mjesto, koje se bitno razlikuje od ostalih sela na podnožju Durmitora koliko na Pivskoj toliko i na Jezerskoj visoravni. Sva su sela u tim krajevima razbijenog tipa, t. j. pojedine

kuće nalaze se jedna od druge udaljene, razbacane po uvalama i uzvisinama površi, pa često izgledaju sela slična više katunima no selima. Drugačije je to sa Žabljakom: u njem su kuće zbijene uzduž negrađene selske ceste, pa su uglavnom zadržale katunski tip; no danas imade već i bolje građenih kuća, koje se bitno razlikuju od katunskog tipa. Varošica je novijeg vremena a nastala je vještački zbog blize crnogorske granice prema turskome Sandžaku (M. Gušić: Etnografski prikaz Pive i Drobnjaka). Kuće Drobnjaka na Jezerima, poglavito one starije, sve su jednog zajedničkog tipa, koji se u glavnom podudara s kućama u svim planinskim predjelima dinarskog gorskog lanca. Gđa. M. Gušić u prije spomenutoj radnji kaže za te kuće, da su »starinske kuće na Drobnjačkim Jezerima sve građene od drveta, te su i klinovi na njoj drveni. Osnova je kuće svagda pravilan paralelogram sa duljom stranicom na pročelju. Temelj se kućni stavlja na tvrdu zemlju, tako da se kopa, dok se ne dođe do čvrstoga tla. Tada se stave četiri kamena na svaki čošak po jedan: to je podumjenta ili podvalak. Na podumjentu stave se brvna, a ispod najnižega reda podzida se kamenom, obično suhozidom. Grede za gradnju kuće izdjelaju se u brvna. Brvna se sasijeku, t. j. unakrste se, ućerte, na uglovima jedno u drugo, pa se takav sasjek slaže na podvalak. Brvna se međusobno utvrđuju moždanicima, te se maljem sabijaju. Kako u sasjeku brvna stoje upoprijeko, kaže se tim unakrsnim čoškovima čert. Na novijim se kućama slažu ispitljena brvna tako, da se sastavljaju jedno do drugoga, ali se ne ukrštavaju i tako sljubljeni uglovi zovu se slijepi čertovi. Čertovi su često pokovani daskama, da ne bi trunuli. Na brvna se stavljuju vjenčanice, u njih se uvezuju rogovi, pa se na njih meće prokopano šljeme, a po rogovima se pribiju žioke (gredice). Rogovi su utvrđeni pantama, o koje se na tavanu vješa meso za sušenje. Na žioke stavlja se krov od slame, lube (luba = kora od smrče, jele ili luča „bora“), štice ili šindra smrčeva, jelova ili lučeva. Stavlja se i štica ili luba, pa se po njoj povezuje slama. Daska se na krovu pribija svagda drvenim klinovima, rijetko kovanim, slama se pritiskuje žiokama i ljemezovima i uvezuje prućem. Na krovu je otvoren komin, da na nj izlazi dim napolje. Krov se nadvio nad kućene strane, te streha brani brvna od kiše i vlage. Pod strehom između krova i vjenčanica ostaju otvorili atule. Za sve je zgrade značajno, da je visina krova jednak širini kuće, no krov može od te konstante biti viši, ali niži nije nikada. Prema tomu je krov svagda strm, kao u svim planinskim predjelima, gdje ima mnogo snijega«.

Žabljak ima vrlo slikovit položaj na neposrednom podnožju durmitorskih izdanaka, pa kako leži dosta visoko 1428 m, to su i klimatske prilike u skladu s njegovim položajem. Dani su u ljetu

vrući no nikada sparni, noći su vrlo hladne, zimi zapadne snijega i do dva metra, ali je za vedra dana tako toplo, da ljudi mogu ići u košuljama. Oko mjesta nalaze se bujne crnogorične šume, a što nije osumljeno, to je u pretežnoj česti košanica, jer radi absolutne visine teško uspijevaju žitarice, pa se rijetko nalazi nešto ječma i nešto krumpira. U mjestu je parokija, općina, škola, pošta i brzojav. Žabljak je vrlo podesna polazna točka za Durmitor za one planinare koli dolaze od Plevalja (Plevlje), jer mogu dobar dio Durmitora prijeći u jednodnevnim turama, a ostali dio u dvo- i trodnevnim.

Od Žabljaka u pravcu sjevernom preko Nadgorja možemo za dva sata stići do veličanstvenog kanjona rijeke Tare kroz bujne crnogorične šume ukrašene vanredno slikovitim čistinama i pro-dolinama, pa je to šetnja kao po kakvom ogromnom uređenom parku. Panorama Durmitora gledana od Žabljaka jedna je od najljepših, jer se Durmitor ukazuje gledaocu u svojoj svojoj grandioznosti kamenitog gorskog masiva. Najjače se ističe glomazna trupina Međeda kao najbliži vrhunac, iza njega strše gole i odlomljene stijene Savina Kuka i Šljemena, a do ovog potonjeg duboki zarez krške udolice Usovine; desno od Međeda strši oštri kuk Minina Bogaza, uz koji se nadovezuje trupina vrha Bobotova Kuka sa zarezom najvišeg dola durmitarskog Valovitog Dola. Na ovaj se vezuju bijele i rastr-gane Soje, ispred kojih se ustrmio kuk Oble Grede iznad zareza udolice Lokvice pod Međedom. Dalje se nastavlja greben Drob-njačke Planinice, a pred njime zarez visoravni Ališnice, ispred koje se ustrmila gola i odlomljena Crvena Greda. Podnožje pak cijelog tog vanrednog razgleda ukrašeno je tamnom prugom krasne crnogorične šume, ispred koje se nižu sočne i zelene košanice sa bijelim daščanim krovovima rastrkanih katuna.

Od Žabljaka u pravcu sjeverozapadnom lagana hoda oko pola sata po travnatim košanicama, a zatim kroz visoku i lijepu crnogoričnu šumu dolazimo do jednog od bisera durmitorskih, do

Crno Jezero.

Crno Jezero je jedno od najvećih durmitorskih jezera, nalazi se ispod neposrednog sjeveroistočnog podnožja glomazne trupine tamnoga Međeda, pa je unaokolo okruženo gustom crnogoričnom šumom, koja je pravi uzročnik tamne boje vode, što je bio razlog da je jezero dobilo ime Crno Jezero. Jezero se sastoji od dvaju jezerskih pladnjeva, jednog manjeg zvanog Malo i jednog većeg zvanog Veliko Crno Jezero. Malo je jezero prema izmje-rama J. Cvijića (»Glacijalne i morfološke studije o planinama Bosne, Hercegovine i Crne Gore«, str. 140.) dugačko 450 m, široko oko 260 m, spaja se s Velikim Jezerom kanalom 15 m širokim i 40—50

m dugačkim, pa je njegova površina vode za tri metra viša od površine vode Velikog Jezera. Ovo je potonje najveće dužine oko 830 m, a najmanje širine oko 520 m pa je nepravilnog oblika. Obala Malog Jezera je strma i kršna, izgrađena od vapnenačkog kamenja, dok je južna obala Velikog Jezera od vapnenačkog kamenja, a sjeverna mu se sastoji od žućkasto sivog pješčenjaka, što je razlogom, da mu je taj dio obale nizak i različito izrezukan. Glavna masa vode pridolazi podzemno kroz pukotinu u dnu jezera, pa je to duboka voda podzemnica, koja stalno hrani jezero, jer površinske vode, koje utječu u jezero, nisu od važnosti za vodostaj i količinu vode u jezeru.

To su obično vode periodičnog karaktera, a u koliko nisu, to su redovno tako malenog kvantuma, da njihovo pritjecanje nije od važnosti za jezerski vodostaj. Takva periodična jezerska pritoka je u području Malog Jezera vrelo Čelina, koje se u kaskadama ruši i izlijeva u jezero, ali ljeti obično presuši. Stalna pritoka Crnoga Jezera je Mlinski potok, koje utječe u jezero u sjevernom dijelu; no ako je i stalan, količina njegove vode tako je neznatna, da ne može uplivati na vodostaj jezera. Jedan stanoviti dio vode iz jezera otjeće u pravcu sjeveroistočnom prema Žabljaku pod imenom Žabljak potok kroz široku dolinu punu ponora, gdje se voda gubi, pa zato je ljeti kojih 6—7 m ispod jezera nema, nego tek niže, gdje je dolina postala još šira, vijuga se uski trak vode dolinom zvanom Kljesta. Ta se jaruga povlači dalje prema Tari pa se u nju slijeva i taj dio zovu Medužvale. Ta je jaruga puna vode samo za jakih oborina s proljeća i jeseni, dok je kroz ostali dio godine većinom suha, a strane su joj obrasle travom. Jezero je bogato ribom pastrvom, koju tamošnji žitelji love samo na udicu, jer je drugi lov zabranjen.

DR. I. KRAJAČ:

JASTREBARSKO

PLANINARSKE VREDNOTE NA VELEBITU

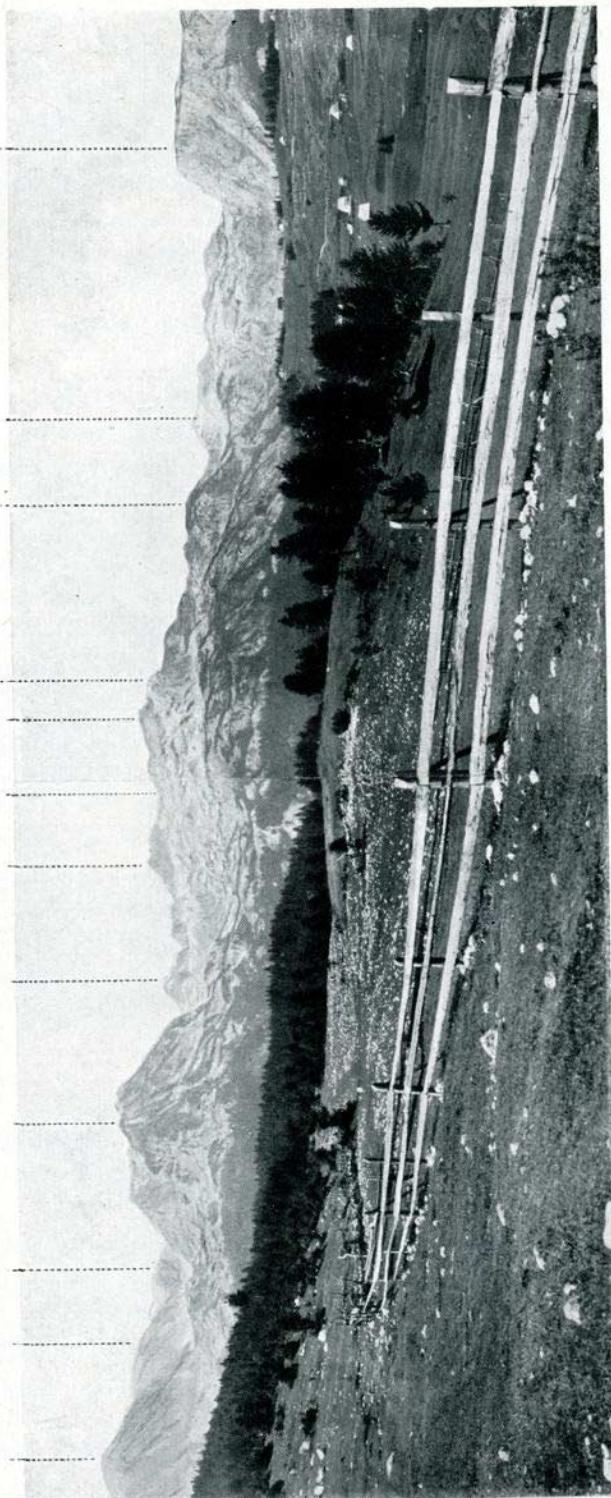
I. Najlakši prilazi.

Velebit je za evropsko mjerilo razmjerno dug gorski lanac sežući od Vratnika do Zrmanje. Velika dužina gorskog lanca, pogotovo ispod linije vječnog snijega, nosi u sebi za planinara pogibao monotonije, a svakako umora. Radi toga treba na jednoličnom hrptu za turistički interes uočiti i odabratи mjesta sa osebujnim ili osobitim kvalitetima ili karakteristikama. Takova će se područja, kad se odlike ustanove i spoznaju, najviše posjećivati. Tako će se uklo-

Foto: dr. R. Simonović

DURMITOR GLEDAN OD ŽABLJAKA

niti pogibao jednoličnosti i pogibao prevelikog i dugotrajnog fizičkog napora radi duljine (djelomice i širine) gorskog lanca.

Dosada je baš i to priječilo razvoj alpinistike i turizma na Velebitu. Planinari su se već s umorom uspinjali na Velebit, pješaćili kroz duga (na hrptu većinom ošumljena) područja lošim vijugastim putovima neprestance uzlazeći i silazeći, a mimo vrhova, koji bi tek imali biti ciljevi uspona, a vraćali se sa osjećajem pretrpljenog napora, a da zapravo nisu ni vidjeli, što Velebit na vanrednim vidićima pruža, ili poradi umora nisu bili više sposobni za te utiske, ili su i opet radi umora upravo pred glavnim ciljem i najljepšim vidikom morali stati (n. pr. Tadina Glavica uz Buljmu.)

Zbog toga treba da se kod redovnog planinarenja po Velebitu planinar drži po prilici ovih smjernica: Planinar valja da poduzima pješke uspone na hrbat onim načinom i pravcima, koji su najlaganiji i najkraci. Isto vrijedi i za silaze. Gdje je moguće rabiti vozna sredstva, valja njih za uspone upotrebiti po mogućnosti do samog hrpta, ili do određene aps. visine, od koje počinje laganiji i interesantniji uspon. Planinar mora doći svjež na hrbat planine, da bude sposoban za ono, što Velebit planinarski daje kao svoje specifično. To se može postići i jednodnevnim odmorom u planinarskoj kolibi nakon uzlaza na hrbat, ako ima za to dovoljno vremena.

Najlakši prilazni uzlazi danas jesu:

a) autom do Oltara (937 m ps. vis.) za Sjeverni Velebit (Krajačeva kuća HPD $2\frac{3}{4}$ h). Polazna točka: Sv. Juraj, Senj ili željez. stanica Vrhovine.

b) Autom do Mirova (Kosica 1380 m aps. vis.) nad Velikim Alanom za Srednji Velebit i Rožanske Kukove (Rossijeva koliba HPD $2\frac{1}{2}$ h). Polazna točka: Jablanac, Senj.

c) Dok se drži u redu cesta Mrkvište—Kosinj—Studenci, sa postaje Studenci autom na Mrkvište—Mirovo nad Velikim Alanom (V. pod b). To je najbliži prilaz sa željeznice za Srednji Velebit (Stirovača) i Rožanske Kukove.

d) Autom do Oštarija (920 m aps. vis.) ili novom cestom do Dabara. Polazna točka: Gospic i Karlobag.

e) Autom do Kraljičinih Vrata 972 m aps. vis. na Malom Halanu (radi Tulovih Greda i t. d.). Polazna točka: Obrovac ili stanica Lovinac.

f) Pješke iz stanice Medak oko 579 m aps. vis. (Kukljic ili Brezik) na Dolce (Struge). (Buljma blizu 1500 m aps. vis.).

g) Pješke iz Raduča (622 m aps. vis.) ili iz Sv. Roka (576 m aps. vis.) na Sv. Brdo (po karti 1753 m aps. vis.), kada se markira put. Polazna točka: stanica Raduč ili Lovinac.

Isto vrijedi i za silaze. Tko hoće kraj proučiti i tko ne gleda na napor, tome su svi uzlazi navedeni u Poljakovu »Vodiču« otvoreni. Samo u tom slučaju, pogotovo s morske strane, valja uspon radi vrućine započeti prije izlaza sunca.

Najudobnija vožnja autom danas će biti u predvečerje blagdana ili na sam blagdan u jutro; jer tada na cestama nema kirijaša i kola sa drvom, s kojima se inače valja izmjenjivati.

U ovom pravcu i na ovoj osnovci valjat će provoditi i organizaciju turističkih odnosno alpinističkih skupnih izleta.

II. Turistički najvažnija područja.

Kao druga bitna smjernica ima da vrijedi: da se posjećuju u prvom redu područja i vrhovi koncentriranog alpinističkog i turističkog interesa.

To su mjesta (vrhovi), položaji (hrbat) ili čitava područja, gdje su oblici Hrv. Krša, u koji spada cijeli Velebit, ili specijalno u svom pravcu razviti, ili su osobito lijepi, bilo općenito bilo u svom pravcu ili su vidici odatle izvanredni.

Tek tko ima dovoljno vremena, da može sa posjetom toga spojiti i polagani dakle bez napora dugi hod po hrptu, taj može vršiti i ovo potonje, ali tek iza izvršenja prvoga.

Glavna područja i pravci takovog specijalnog turističkog uopće, a alpinističkog interesa napose, u nadgorju Velebita jesu ovi:

1. a) Od Zavižana napose crta: Veliki Zavižan—Balinovac—vrh Zavižanske Kose (Vučjak) nad Krajačevom kućom. Na prilazu: Markov Kuk.

b) Mali Rajinac.

2. Svi Rožanski Kukovi sa Hajdučkim, napose cijeli južni sa Krajačevim Kukom.

3. Okoliš Velikog Alana:

a) Alančić i kota 1443 m (Pliševica) južno od Vel. Alana (Rožanski Vrh i Seravski vrh).

b) Stirovačka Duliba (Stirovača, Jovanović Padež i Crni Padež) sa Šatorinom.

4. Sa Oštarija: Crta: Ladinac—Kiza—Dabri—Čelinac—Rujičin Kuk—Kukaline—Bačić Kuk.

5. Područje: Debeli Kuk—Stap (stijene, spilje) (iz Lisarice i Kruščice).

6. Iz okoline Gospića:

a) Visočica;

b) hrbat Tadina Glavica—Višerujna (počinjući zapadno nad Bulnjmom);

c) crta: Dolci — kota 1798 m — kota 1758 m (na karti Vaganski Vrh);

d) Sveti Brdo — Gornja Velika Paklenica;

7. Tulove Grede i okolina (Lađa, Čaber).

Po svojim prirodnim kvalitetima ova se mjesta osobito turističkog interesa prirodno kategorisu ovako:

1. Zelene čistine, šume crnogorice sa vodom: Stirovačka Duliba i Gornja Velika Paklenica.

2. Visoki gorski pašnjaci (zelene goleti): Alančić i Pliševica kota 1443 m, Visočica, cijeli hrbat Tadina Glavica—Višerujna s morske strane, cijeli najviši hrbat Južnog Velebita sa Sv. Brdom.

3. Obrasli vrhovi sa stijenjem: Zavižani (i Markov Kuk), Rajinci.

4. Izredno stijenje:

a) do oko 1300 m aps. vis.: Tulove Grede (Lađa, Čaber), Debeli Kuk—Stap, Luginac—Kiza—Dabri—Baćić Kuk (Čelinac—Rajičin Kuk—Kukaline).

b) do oko 1700 m aps. vis.: Rožanski Kukovi. U ovoj kategoriji ima kraćih penjačkih tura.

c) Stijenje, koje sa sjeverne (ličke) i sa južne (morske) strane zakriljuje najviši hrbat Južnog Velebita (vrhovi i hrbat su pašnjaci). Ono seže do najviše visine od oko 1800 m aps. vis. U ovoj kategoriji ima težih i dužih penjačkih tura.

Po svojim vidicima dijele se vrhovi ovih područja:

1. na vidike pretežno morske: Markov Kuk, (Balinovac), kota 1443 m Pliševica, južni vrh Vaganskog hrpta te kota 1710 i 1695 m, potonje troje najviši hrbat Južnog Velebita;

2. na vidike pretežno kopnene: Mali Rajinac u Sjevernom Velebitu, sjeverni hrbat kote 1798 m i 1758 m u Južnom Velebitu; Sravski Vrh;

3. na vidike obostrane morsko-kopnene:

a) sa pretežno morskim vidikom: Veliki Zavižan, Vučjak, Alančić, Balinovac;

b) sa pretežno kopnenim vidikom: Mali Rajinac, kota 1798 m i 1758 m u Južnom Velebitu, sam vrh Šatorine u Srednjem Velebitu;

c) sa ravnomjernim jednim i drugim vidikom: Krajačev Kuk, Višerujna, Tadina Glavica, Sv. Brdo, Visočica (ovamo se eventualno može ubrojiti i Vučjak i Vel. Zavižan, Alančić, Rožanski Vrh, vrhovi Tulovih Greda).

4. sa vrlo interesantnim vidicima pretežno na sam osobito razviti hrbat Velebitski i njegove specifične oblike: Luginac—Kiza, većina Rožanskih Kukova, Debeli Kuk, kukovi Stapa, Tulove Grede—Lađa—Čaber. Ovi potonji su najzahvalnija područja za fotosport.

Krške specifičnosti pokazuju od pomenutih ovi krajevi:

- a) spilje: područje Vel. Paklenice, područje Stapa, obala po prilici južno od Klade;
- b) ponore: zaleđe Gacka, Lika; Stirovača, (naselje) Oštarije, Rožanski Kukovi, krš i prigorje u zaleđu obale;
- c) duboke vrtače: Rožanski Kukovi, napose vrtača Varnjače, Vratačkog Kuka, s obje strane Krajačeva i Lubenskog Kuka i t. d.;
- d) sniježnice: Mali Rajinac (Zavižani, Rožanski Kukovi, napose u najvećim vrtačama i t. d.

U prigorju su od najvećeg interesa: Krška provalija Velike i Male Paklenice te prekrasna dolina gornje Velike Paklenice sa potokom, koji ne presušuje. Donju Vel. Paklenicu zakriliće više ili manje okomito stijenje do oko 1100 m aps. vis.

U podgorju su od najvećeg interesa:

- a) zatvorena krška mora: Novigradsko, Karinsko, Ljubačko, Ninsko i južni dio Hrv. Podgorskog (Planinskog) Kanala;
- b) Morska Ždrila: Masleničko, Ljubačko, Karinsko, Ždrilac itd.;
- c) kameni prodor Zrmanje;
- d) krške morske drage na obali kopna i najbližoj otočnoj obali: Lukovo Senjsko, Zavratnica kod Jablanca, Sveti-Janjska Draga na otoku Pagu koso nasuprot Prizni, Skočkobila sa Bližnicom, Lukovo —Šugarje.

Prema ovom kategorisanju na osnovu geografsko-prirodnih činjenica i fenomena, koje ima da služi za orijentaciju, može svatko da bira turu pješačku kopnom i morsku čamcem, penjačku i t. d. prema svom ukusu, prema trudu i vremenu, koje kani u nju uložiti, a da ne troši vrijeme, snagu i novac na pokušaje i da se eventualno vraća nezadovoljan kući.

III. Upotreba auto-turizma.

S obzirom na rasporedbu turistički najinteresantnijih točaka i poteza po cijelom dugom hrptu Velebita i s obzirom na napornu pristupačnost hrpta radi sunca, strmine i oskudice vode, djelomice i radi golote valja gornje kategorisanje držati na umu i kod gradnje te kod organizacije planinarskih uporišta. To je tim važnije, što se već uz današnje ceste može autom iz Zagreba n. pr. do Senja ili Otočca u normalnoj vožnji stići za $4\frac{1}{2}$ —5 h, a do Gospića za dalji sat i četvrt vožnje. Kad se jednom uredi prava auto-cesta Zagreb—Lika—Šibenik (Split), skratit će se vožnja Zagreb—Otočac na nešto preko 2 h, a autovožnja Zagreb—Gospić na $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{3}{4}$ h. U svakom slučaju mora se računati na upotrebu auta za uspone na Velebit, jer će biti znatan dio turista, koji će ih rabiti barem za

sam uspon do hrpta prema uvodno označenoj šemi. Privatnici mogu da autovožnjom na Velebit dolaze i ture izvode samo onda, ako mogu auto negdje sigurno pohraniti za vrijeme, dok su na pješačkoj turi po hrptu. Stoga bi na glavnim prilaznim usponima trebalo izgraditi zidane šupe sa boksovima za automobile, gdje turist domaći i strani može sigurno svoj auto ostaviti pod ključem, koji sam pohranjuje, dok se sa pješačke ture povrati.

Na Velebitu je to bitni preduvjet turizma i alpinističkog razvoja, jer je dug i leži na crti, kojom srednje-evropski turizam ide u naše primorje srednje i južno. Tu stalnu struju našeg i srednje-evropskog automobilizma možemo obratiti u korist velebitskog turizma i alpinizma samo onda, ako stvorimo mogućnost garažiranja automobila na najvažnijim nižim i višim velebitskim prilazima. Inače će nam turistička struja jednostavno mimoilaziti Velebit.

To vrijedi pogotovo za buduću planinarsku kuću na Mirovu (Kosica), na mjestu odmah istočno kod raskrižja pješačkih staza (Rožanski Kukovi—Mirovo—Šatorina) uz glavnu cestu za Primorje, Liku, Stirovaču, Karllobag i Krasno. Uz novu kuću valja predviditi i istodobno graditi zidanu šupu sa četiri boksa za automobile. To je prirodno stvarni, bitni i neuklonivi preduvjet većeg posjeta Rožanskih Kukova pogotovo s obzirom na Rab i ostala ljetovališta Hrv. Primorja i automobilske izlete iz njih na centralni visoki položaj raskrižja putova, kao što je Vel. Alan—Mirovo.

To je najvažniji i najviši današnji prilaz za auto-vožnju (1412 m aps. vis.) kao pristup na Velebit radi automobilskog, turističkog, strogo planinarskog ili estetskog interesa. Jednostavnu zidanu garažu sa četiri boksa na mjestu uz buduću planinarsku kuću na Kosici (Mirovo) valjalo bi što skorije realizirati, jer je to glavni preduvjet napose za razvoj alpinizma u tom dijelu Velebita i za organizaciju posjeta centralnog dijela Velebita. Na tom imaju jednakog interesa: grad Rab, nadležna upravna općina, šumska uprava i organizirano planinarstvo.

Isto valja osigurati i na Oltarima u času, kada bude sigurno da će cesta Sv. Juraj—Oltari biti uzdržavana u uporabivom stanju za auto-vožnju. Na isto valja zatim misliti u Stirovači (najbolje u Crnom ili Jovanović Padežu) te na Oštarijama. Ako se izgradi za auto-vožnju sposobna cesta: Medak—Doci (Struge), valjat će i na Šljemenu uz buduću planinarsku kuću na Tadinoj Glavici izgraditi jednaku garažu sa kratkom cestovnom spojnicom od Šljemena do glavne ceste na Docima. To su evo bitni elementi za izgradnju velebitskog turizma i alpinizma. Takove garaže treba da se podignu na skrajnim točkama ravnice pri usponu prema Visočici i prema

Docima, t. j. na kraju Divosela i kod zadnjih kuća pred početkom uspona puta na Doce. Ovo bi potonje otpalo, ako se izgradi cesta do Dolaca, jer tada će garaža imati biti — kako je rečeno — na Šljemenu uz Tadinu Glavicu. Poslije valja jednaku garažu postaviti i u Radučkoj Dragi (ili možda kod Šulentića na cesti Sv. Rok—Halan Mali) za kraći uspon na Sv. Brdo s kopna.

Ovo su danas temeljne osnovke za organizaciju i podignuće turizma i planinarstva na Velebitu. One su upravo jednako važne koliko i željeznička veza ili koliko dobra veza obalne plovidbe s morske strane. Sve to s tim više, što u tom slučaju možemo računati i na srednje-evropski auto-turizam, koji će uz regulaciju cesta nužno dolaziti k nama, kao u najbliže primorsko područje, a možemo računati i na onaj tranzitni auto-turizam, koji će ići južnije prema Dalmaciji i natrag. Mimo sve to to znači, pod danim prilikama, i samu jedinu moguću organizaciju domaćeg alpinističkog prometa na Velebitu.

Dr. J. FLEGER:

SARAJEVO

ISTOČNI MASIV PRENJA

Otiš i Zelena Glava

Rumenim zrakama osvijetljeni Osobac opomenu nas, da je vrijeme polasku, a žurbu pospješiše valoviti, rumeni oblacići, koji po iskustvu, kad se izjutra pokažu, nagoviještaju kišu. Nakon doručka krenemo i za malo zađosmo u bukovu šumu Dugog Dola, koja se porijetko uvriježila među stijene, izaprane vjekovitim kišama i snijegom pri otapanju, tako da naliče na umjetnički izrađene reljeфne oblike hramova. Ostavivši lijevo Prevorac, kuda vodi put na Bijele Vode, silazimo u pusti Vlasni Do. S desna ga zatvaraju ogranci Osobca, a s lijeva opet viši padovi skupine Otiša. Što se dalje ulazi u taj do, izbijaju sve to smjeliji obronci Osobca, koji se stisnuo u krajnjem trokutu grupe Borašnice, pa se naglo ruši s jedne strane u Vlasni Do, a s druge opet u geološki zanimljivu dolinu konjičke Bijele.

Neposredno pred Tarašem (1729) u dnu male kamene uvale bez ikakve vegetacije pružilo se Jezerce, maleno ali omiljelo. Planinci ga hvale, jer gladni svako, tko se napije vode iz njega. Slučajno to nijesmo mogli zapaziti, međutim je svakome draga, kad na bezvodnoj planini, kao što je Prenj, nađe pitku vodu u količini, kakva je ovdje. Još mali uspon uz Taraš i oku se pruža impozantan pogled na trouglastu konturu Velike Kape (2004) i Velike Motike

(1820), a što je najljepše, pred nama se stvorila sva perspektiva doline Bijele sve tamo do Konjica. Ova je dolina geološki isto tako interesantna kao i Idbar i mostarska Bijela. Iz njenog gornjeg dijela, obraslog šumom Rakovog Laza, uzdižu se unaokolo visoke i kom-paktne stijene u visinu kojih 1000 metara, i to s desna prema Bo-rašnici, Poslužniku i Osobcu, a s lijeva prema Motici i Velikoj Kapi, tako da čine ovu dolinu slijepom. Teško se je rastati od ovoga vi-dika. I nehotice penjući se odatle usjeklinom prema Otišu baca čovjek pogled u smjeru Bijele. Kao kod svakog težeg uspona po-

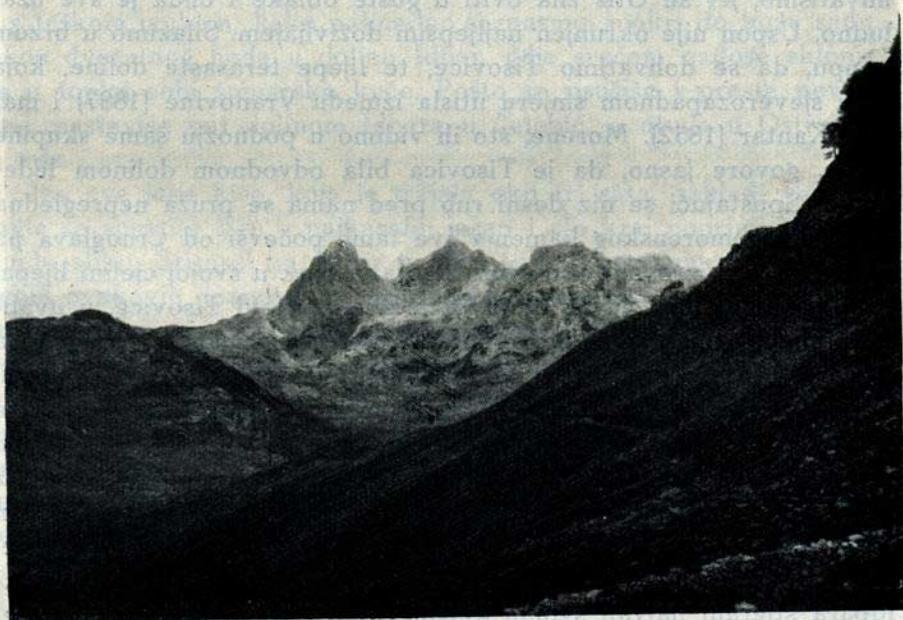

Foto: J. Kahn

OTIŠ I ZELENA GLAVA GLEDANI IZ TISOVICE

gotovo ovdje, gdje treba svladati široke plohe debelih, ledenih na-slaga, podaje se svaki pojedinac šutnji, dok pratilac Risto ispresije-canu priповijeda, kako je ispod Motike išla stara djada (put) na Tisovicu, kad je još ovdje na planini bivao veliki narod Grka. »Ali zapade golem snijeg u po ljeta, a Grci nenavikli zimi odoše, ko da ih nikad nije bilo, — nekud u tople krajeve.« U vrhu usjekline iznenada se otvara nova slika i pred očima se stvori sivi i gordi Otiš (2097) i Zeleni Glava (2123). U jakom južnom vjetru, koji u ovim visinama zna duvati orkanskom snagom, te naliči udarcima bure, moguće je kretati naprijed samo u pognutom položaju ili

četveronoške držeći se grebena. S teškom se mukom dohvativšmo i vrha te potruške ležeći na zemlji ugledasmo cjelokupnu sliku prenjskog masiva počevši lijevo od Vjetrenih Brda (2000), koja vežu Otiš s grupom Lupoglava (2102), zatim u daljini vrh Velikog Prenja (1916), blizi Crnoglav (1893), svu dužinu ubave Tisovice (1932), a onda oštре šiljke Velike Kape, Motike, Osobca i Poslužnika. Istom ovdje može čovjek da upozna veličinu ove lijepe, ali po mnoštvu smjelih oblika neskladne planine, pa da za sav život ponese u sebi utisak, koji će ime Otiša ostavljati u najljepšoj uspomeni. Kao uzdah kratak je taj užitak, jer udarci juga udaraju sve to jače, a sa jugo-zapada navaljuju crni i teški oblaci. Zadovoljni smo što i toliko uhvatismo, jer se Otiš zna oviti u guste oblake i onda je sve uza-ludno. Uspon nije okrunjen najljepšim doživljajem. Silazimo u brzom tempu, da se dohvativimo Tisovice, te lijepe terasaste doline, koja se u sjeverozapadnom smjeru utisla između Vranovine (1887) i masiva Kantar (1852). Morene, što ih vidimo u podnožju same skupine Otiša, govore jasno, da je Tisovica bila odvodnom dolinom ledenjaka. Spuštajući se niz desni rub pred nama se pruža nepregledna masa sivog morenskog kamenja sve tamo počevši od Crnoglava pa sve na niže u izrovanom tlu bez života, a ipak u svojoj cjelini lijepa. I što se niže silazi, javlja se život u zelenoj travi Tisovice, u uvalicama njenog tla, gdje su nekoć morala biti brojna mala jezerca. Stoga možemo nazvati ovu visoku dolinu s obzirom na pustoš Prenja-oazom. U sredini njezinoj, gotovo pod Kantarom, leži Božića stan, a još niže stanovi idbarskih muslimana. Svratismo se u nj i okrijepljimo dobrim ovčjim mlijekom, pa nas odmah Ivo Božić invalid u obje noge iz Bijelog Polja priupita za invalidninu. On jedini proboravi cijeli dan u stanu, dok ostala ženska čeljad čuvaju blago u okolici Tisovice. I on provodi na planini od Jurjeva do Miholja, dok muslimani iz Idbara stjeraju hajvan svojim kućama odmah, čim se polja pokose. Bjelopoljci u oskudici svih polja prisiljeni su da stjeraju hajvan o Miholju, pa tada i ovdje nema ni žive duše. I doista došavši nakon kratkog odmora u stanove na samu Tisovicu nađosmo ih prazne. Na brzu ruku pokupismo nešto suhog granja, naložismo vatru u kući Poljoprivrednog kredita, a međutim iz naoblaćenog neba poče ljevitati kiša, a s njom se i Otiš uvi u teške magle.

Kiša, taj najveći neprijatelj planinara, pokvari naš program, po kome smo trebali ovdje zanoći, pa da ujutro nastavimo put uz Tisovicu, uz Crnoglav, Lupoglav, Lučine, Veliki Prenj i onda niz Glogovo. Kao obično tako i sada podijeli se naša skupina na dvoje, od kojih jedni namjeravaju bez obzira na nastalo nevrijeme produžiti sutradan put, dok su drugi bili za to, da se smjesta krene najkraćim putem kući, jer ovakove kiše na planini znadu dosta

dugo trajati, već prema tome, kakva se depresija sručila na naše predjele. U tom kolebanju pregledavasmo natpise i potpise planinara na gredama kuće i s velikim veseljem pronadosmo i potpise Dra. Poljaka i Dra. Simonovića, naših planinarskih korifeja. Međutim kad zateče planinara kiša na ovome mjestu, nije izgubljen. Svi, koji polaze na Prenj, računaju s mogućnošću zlog vremena, pa nastoje, da kako tako prodru do Tisovice, jer se s nje vrlo lako i dosta brzo može saći u dolinu Idbara i tako je omogućen povratak. Držeći se ovoga iskustva krenu jedni po prilično jakoj kiši, pošto su iz svojih uprtnjača istovarili sve, što im nije potrebno, a što drugovima, koji ostaju na planini, može vrlo dobro doći. Međutim bijahu zle sreće, jer se nebo prelomi, stadoše udarati gromovi, te s teškom mukom, kako naknadno saznamo, mokri do kože sadu nakon dvosatnog hoda u dolinu Idbar, gdje srećom nadose skloništę u toploj sobi šumarske kuće. Pošto se osušiše i presta nevrijeme, nastaviše put dolinom Idbara u Čelebić, a otuda u Ostrožac na voz.

Iza ove jake kiše, koja je trajala oko tri sata, zahladiti veoma, magle se spustiše kao u najkasniju jesen i cio kraj poprimi tužnu i nemilu sliku. Stisnuti uz vatru u dimu, ponovismo neke uspomene sličnih ovakovih doživljaja, a međutim se opet sve razdani, jak vjetar raznese magle, izdeosmo pred kuću i ugledasmo u vrhu doline kroz svježi vlažni zrak kao najimpozantniji oltar skupinu Otiša u tamno sivom ratnom ruhu. Poče se i veče spuštati, po koja zvijezda pomoli se na nebū i mi se počesmo spremati na počinak, kad iznenada izbi i Ivo Božić s velikim čabrom svježeg ovčjeg mlijeka »na sijelo«. U daljini začusmo šum vode kao da u blizini protječe kakva rijeka, pa upitasmo Ivu, gdje tolika voda teče. Reče nam, da je to voda, što se iza tolikih kiša slijeva u vrtače pod Kantarom. Znatiželjni i gotovo ne vjerujući počesmo se peti u smjeru prema šumu, i doista ugledasmo jak potok, gdje se slijeva u nekolike vrlo velike vrtače pod stijenama Kantara.

Provedosmo noć naizmjence u spavanju i stražarenju, ponavljajući svaki od nas u sebi onu staru i istinitu izreku: »Tko se dima ne nadimi, taj se vatre ne nagrije«. Osvanu i jutro, ali bez većih izgleda u poboljšanje vremena, pa nam ne preosta ništa drugo, nego da pokupimo svoje stvari i da se po primjeru drugova spustimo niz Tisovicu. Silazeći niz talasasto tlo donjeg, šumom obraslog, dijela Tisovice dodosmo doskora do Rječice i stijena, koje naglo amfiteatralno zatvaraju dolinu Idbara. Po svom karakteru ista je kao i dolina Bijele, samo s tom razlikom, što se u naglim okukama amfiteatralno obilaze ove visoke i strme stijene vrlo lijepim puteljkom kroz gustu bukovu šumu s mnoštvom krasnih ciklama. Sašavši

u Bukovički laz nadosmo i vrelo, gdje se oprasmo i tako skinusmo čad dima s lica. Nakon dosta dugog puta kroz usku idbarsku dolinu stigosmo i na glavni mostarski drum; ali moradosmo produžiti prema Ostrošcu, jer kod Lisičića nema mosta, a Neretva je bila jako nabujala, pa nismo mogli prijeći na drugu stranu, gdje se nalazi željeznička stanica. Došavši u Oštrožac i ugrijavši se čašicom dobrog konjičkog vina odlučismo, da prvom zgodnom prilikom ostvarimo nedovršen dio izleta, ali ovaj put sa Glogova preko Velikog Prema u Konjic.

Dr. I. KRAJAČ:

JASTREBARSKO

STIROVAČA I VELIKI ALAN

Autocesta Jablanac—Stirovača.

(Svršetak).

Da se ovome svemu doskoči, valja disciplinirati i obligatorno kontrolirati cestare, ako ih ima, te strogim odredbama naložiti i provesti: da kupci tučenca i materijala za njih moraju biti isključivo i samo na dolinskoj strani ceste, a ne sa strane brijege, i to jedino odmah uz vanjski rub ceste a uvijek paralelno sa središnjom osi ceste, nikada poprečno prema cesti niti jedan uz drugoga, da ne zapremo pol širine ceste.

Isto tako cesta ne smije imati t. zv. file, t. j. poprečne odvodne kanalčice preko same ceste, jer to onemoćuje da auto uzme za svladanje trajne uzbrdice potrebni mu zalet, a time se silno oteščava autovožnja i sili se na nepotrebno preveliko napinjanje motora i nepotrebnu veliku potrošnju benzina.

4.) Osim ovih smetnja ima i smetnja, koje uzrokuju kirijaši i trgovci, odnosno njihovi namještenici drvom i ako baš na ovoj cesti sa morske strane takovih je smetnja manje bilo. Te su smetnje dvovrsne: kola su gdjekada ili pretovarena i poradi toga teško pokretna i na eksponiranoj cesti za druge opasna; ili iz kola vire poprečni kolci daleko preko širine kola sa strane, pa radi toga može lako do nesreće doći, jer takav poprečni kolac iz kola, koji tobože drži građu, može auto, kada zapne o nj, baciti sa ceste. Daljnje je zlo, kada se na sam cestovni prostor, određen za promet, istovaruju drva i grada tako, da ostane samo uski prostor, da samo s velikim oprezom može obični auto proći. Valja dakle da se zabrani i onemogući bilo kakovo istovarenje građe na samu cestu ili u cestovni jarak. Na to moraju cestari i nadležne upravne vlasti najstrože paziti.

5.) Valja osim toga onemogućiti, da po tako eksponiranoj cesti voze konji ili mazge, koje se plaše automobila. Općinska poglavarstva imala bi paziti, da se sve blago, koje vozi na uskoj i eksponiranoj javnoj cesti prije toga priuči na auto, jer auto je danas u svijetu glavno prometno sredstvo, pred kojim sva ostala padaju. Plašljiv konj pod teškim vozom sa ogromnim balvanom je očito pogibelj za svoj voz i svoga kočijaša, kao što i za auto, koji mora stati, dok voz pređe, pa ga balvan u eventualnom svom padanju izbacuje sa ceste, ako ga uhvati. Blago, koje samo nosi terete, ako se plaši, nije toliko opasno, jer ono samo skrene sa ceste, ali je za autovožnju također vrlo neugodno i uzrujava putnike i svoje goniocie.

Ako se kani u ovom pasivnom području turizam razviti, onda valja sve gornje urediti, po gotovo točke 3.) 4.) i 5.), koje ne traže investicija, nego su samo pitanje po sebi razumljivog i nužnog reda.

Medutim konačna mogućnost razvoja turističkog prometa na ovom području nastupa tek onda, kada se budu mogli uspinjati po toj cesti nesmetano i sigurno lagani autobusi, koji tek omogućuju jeftine cijene za prevoz, a time omogućuju i posjet brojnih turista, koji tek vidljivo ostavljaju svoj novac u dotičnom području.

6.) Osim svega istaknutog valja paralelno s time provesti ne samo teoretski nego i u praksi uspješno limitiranje cijena i prisilnost vožnje za auto-vožnje sa strane obrtnog automobilizma iz: Senja, Jablanca (i Sv. Jurja i Karlobaga) na Stirovaču, odnosno Vel. Alan. Dosada su se dogadale zloporabe, od kojih svaka pojedina odbija pojedinog gosta i turistu za uvijek. Za slučaj prekršaja sa strane poduzetnika ili šofera ima se u ponovljenom slučaju predviditi i provesti gubitak obrtne, odnosno šoferske iskaznice.

7.) Samu cestu valja u redu držati i svaku rupu, koja nastane na cesti od vožnje, valja odmah zatrpati, dok je jošte malena i dok jošte nije razrovano i samo cestovno tijelo. Debeli tučenac valja postaviti na cestu za mokrog vremena i na nj odmah baciti fino cestovno posipalo, da ono sa tučencem zajedno stvori u vlagi čvrstu i kompaktnu cestovnu naslagu, koju ne će kotači odmah izbaciti.

Sve, što je rečeno glede Stirovačke ceste, vrijedit će u većoj ili manjoj mjeri glede cijele ceste: Senj — Karlobag, pa bi istodobno i na tom potezu valjalo konačno isti red zavesti. Jednako i na cesti Sv. Juraj — Oltari, a i za cestu Oltari — Krasno — Mrkvište. Upravo je nevjerojatno, dokle n. pr. ide zlorabljenje javne glavne i najprometnije ceste kao stovarišta za drvo u blizini velikih pilana ili u nekim lukama.

Organizacija auto-turizma. Kada ovi nedostatci budu definitivno uklonjeni i promet ovako osiguran, dane su time tek konačne pretpostavke za mirnu i sigurnu turističku eksploataciju područja. U tom času nastaje dužnost za interesente: u Senju, Rabu, Jablancu i Sv. Jurju, da organizuju auto-promet na Veliki Alan i Stirovaču, i da omoguće takav na Oltare.

Normalno bi u sezoni mogao autobus obligatorno ili na stanovite dane ili po narudžbi ići iz Senja (uzimajući sa sobom promet iz i za mjesta uz cestu) na Veliki Alan i Stirovaču, sa auto-priklučkom do i od Jablanca. Za slučaj, da nema putnika za Veliki Alan, vozio bi dakako samo do Jablanca.

Sve jutarnje izlete iz Raba u Jablanac u sezoni valjalo bi vezati na isti sat, tako da odmah mali autobus može krenuti na Velebit i pred večer da opet dode u Jablanac sa priključkom za Rab.

Da se turistički auto-promet uzmogne posve nesmetano razvijati na tom području, moglo bi se pomicati i na mjeru, da se za vrijeme glavne sezone na stanovite dane u tjednu obustavi sav izvoz drva, odnosno teretni promet na cesti Jablanac — Stirovača — Crni Padež. To bi bez uštrba po teretni promet i promet sa teretnim kolima uopće moglo biti obligatorno na blagdane, kada tog prometa i danas već nema, i na subote, tako da bi se u petak obavljala isplata kirijaša u sezoni. Koji se dani imaju smatrati kao blagdani za to područje u smislu zabrane teretne vožnje, valjalo bi normirati obligatorno, jer inače pripadnici svake konfesije po sebi prosuduju. Tu mjeru bi valjalo u obzir uzeti, čim se stvore svi preduvjeti za razvoj izletnog autoturizma u ovaj dio Velebita. Uz dane opisane pretpostavke organizacija auto-prometa znači i organizaciju potrebne reklame u svim primorskim i otočnim kupalištima Hrv. Pri-

morja, te organizaciju priključaka, cijena, osiguranje mesta telefonom, informacione službe u svakom kupalištu, briga za hranu i za piće itd.

Neminovna je potreba osim svega toga, da se na raskrižju alpinističkih putova sa glavnom turističkom cestom t. j. na Kosici nad Velikim Alanom oko 1370 m aps. vis., t. j. ondje, gdje je predvideno mjesto za novu turističku kuću, sagradi za privatne aute garaža za početak sa četiri boksa tako, da privatni autoizletnici mogu svoj auto bez straha zatvoriti u garažu, uzeti ključ sa sobom i otići na partiju od 2—3 dana, a zatim se vratiti natrag, sjesti u svoj auto i nastaviti put. To je od bitne važnosti za domaći i za cijeli srednje-evropski automobilski turizam, koji prema našoj obali gravitira, a dosada je neiskorišten u pravcu posjećivanja domaćih planina.

GLAVNE SKUPŠTINE PODRUŽNICA H. P. D-A

H. P. D. podružnica »Papuk« u Virovitici

držala je 11. I. o. g. u vlastitim prostorijama svoju III. redovitu glavnu skupštinu, koju je otvorio potpredsjednik g. Lovro Bakotić. U pozdravnom govoru ukratko se osvrnuo na zaslужni rad dosadašnjega predsjednika g. Zgage, koji se je 28. VII. 1930. zahvalio na toj časti radi odlaska iz Virovitice. — Tajnik g. A. Jeržabek u svom godišnjem izvješću također s pohvalom ističe zasluge bivšega predsjednika g. Zgage, koji je bio nesamo marljiv i požrtvovan za društvo, nego bijaše jedan od najboljih planinara ove podružnice. Od njega je dužnosti predsjedničke preuzeo najpripravnije potpredsjednik g. L. Bakotić. Upravni je odbor držao 13 sjednica, na kojima su se raspravljala sva društvena pitanja. — Društvo broji 72 člana, i to 50 muških i 22 ženske; od tih ima 7 novih članova, a istupio nije nijedan. Što nema većega porasta u broju članstva, tomu je glavni razlog ukidanje trokratne pojedinačne pogodnosti na željeznicama. Uz sadašnju povlasticu gotovo je nemoguće i kod većih podružnica skupiti 10 članova za izlet preko 50 km u dalje planinske krajeve. — Planinarska reduta, što ju je društvo priredilo 15. II. pr. g. u »Hrv. Domu«, uspjela je vanredno i društvu donijela lijepu svotu od D 4,700. Tom je prigodom građanstvo Virovitice svojim brojnim odzivom pokazalo punu naklonost prema planinarskom društvu. — Dva planinarska predavanja o Velebitu držao je 5. X. pr. g. potpredsjednik središnjice g. Dr. J. Poljak iz Zagreba. Predavač je uz prikaz velikog broja diapositiva tako opširno i iscrpivo opisao cijeli Velebit, da ga je bila milina slušati. Prvo je predavanje bilo u dvorani »Danica« kina, za školsku mladež, a drugo u dvorani »Hrv. Doma« za ostalo građanstvo spojeno s kućnom zabavom. — Izleta na dalje planine prošle godine je bilo razmjerno malo. Uz spomenutu uskratu željezničke pogodnosti došla je i ta zapreka, da su sada mnogi članovi zaposleni do podne na nedjelje i svece u trgovinama i radnjama, što prije nije bilo, te mogu na te dane samo popodne ići na izlet u najbližu okolicu. Unatoč tomu izvelo se ipak par lijepih izleta kao u Jankovac, Ružicu Grad, Manastir, Voćin, Bled, Vintgar, Bohinj, k izvoru Savice, na otok Rab, Velebit, Kamničke Alpe, Oštrelj, u kojima je sudjelovao 51 član. Društveni se sastanci u zimsko doba drže svakoga petka. Podružnica je preko središnjice podnijela predlog Direkciji željeznica u Zagrebu, da se vozni red na pruzi prema Daruvaru i Pakracu izmjeni u toliko, da se u ljetno doba u tom pravcu u jednom danu mogu izvoditi izleti. Direkcija Podravske željeznice tt. Gutman uvela je prošle godine izletničke

vlakove nedjeljom i svecima sa vezom na pruzi između Čačinaca i Slatinskog Drenovca i time omogućila članstvu posjećivanje Jankovca, toga bisera Slavonije. Društvo joj na toj usluzi izriče najljepšu hvalu. — Društveno glasilo »Hrvatski Planinar«, koji izlazi redovito u 12 brojeva na dva arka sa velikim brojem izvrsnih ilustracija i zanimljivih članaka iz pera naših najboljih planinarskih pisaca, a uz vrlo nisku godišnju cijenu D 50 (D 4.17 po broju), zasluguje u punoj mjeri, da ima daleko veći broj pretplatnika, nego ih je sada u ovoj podružnici. Stoga se preporučuje članstvu, da se što jače zainteresira za svoj društveni časopis, jer samo na taj način možemo pred svijetom pokazati, da i u nas ima smisla i razumijevanja za planinarstvo. — Društvo je potpuno podmirilo svoj dug i nabavilo novog inventara, koji sada predstavlja vrijednost od D 3.563.50. Tajnik izriče usrdnu hvalu društvenom članu g. A. Engelu, koji kao vlasnik društvenih prostorija daje ih društvu besplatno na uporabu već od 1. VII. 1930. zajedno sa svijetlom i ogrjevom. Na isti način društvo duguje zahvalnost potpredsjedniku g. Bakotiću, koji ukrašuje društvene prostorije vrlo lijepim snimkama, kao i uredniku domaćeg lista g. Plevniku, kako starijemu, tako i mlađemu, koji najpripravnije uvrštavaju sve društvene članke i vijesti. — Izvještaj tajnikov primljen je jednoglasno na znanje.

Blagajnik g. Juraj Dopler izvješćuje o imovinskom stanju društva u g. 1930.: primici su iznosili D 14.382.71, a izdaci D 8.288.50; saldo D 6.094.21. Imovina je u g. 1930. porasla od D 2.749.44 na D 10.392.71, dakle za D 7.643.27. Kao pomoć za gradnju planinarske kuće na Ravnoj Gori odaslana je bratskoj podružnici u Varaždinu svota od D 200. — Izvještaj blagajnika prima se jednoglasno na znanje. Nato je na predlog g. F. Sirmaja u ime revizionog odbora jednoglasno podijeljena razrešnica upravnom i nadzornom odboru. Izbor novog odbora obavio se pod predsjedanjem najstarijeg člana g. L. Pavelića i uz sudjelovanje skrutatora gg. A. Spanića i M. Ljubića. Izabrani su jednoglasni ovi: predsjednik Lovro Bakotić; potpredsjednik Dr. Josip Singer; tajnik A. Jeržabek; blagajnik M. Dopler; odbornici: Lj. Pavelić, A. Španić, A. Peisker, M. Ljubić, Z. Plevnik; nadzorni odbor: Z. Bartolović, R. Pavoković i F. Sirmaj. — Predsjednik g. Bakotić u ime cjelokupnog odbora zahvaljuje na povjerenju i časti. Kod eventualija primljeni su ovi predlozi: da se kod inventara otpiše 20%; da se uvede knjiga želja za one članove, koji ne mogu dolaziti na sastanke; da se osnuje putna blagajna, za koju društvo ima jednom da doprinese izvjesnu svotu, koju će upravni odbor odrediti.

H. P. D. podružnica »Bjelašnica« u Sarajevu

držala je 17. I. o. g. V. redovitu glavnu skupštinu, koju je otvorio predsjednik g. Dr. J. Flegier. U svom govoru najprije se sjetio umrlih članova Dr. Ike Šušnjara i Franje Brkića, kojima prisutni odaju posljednju počast kličući »Slava!« Osobito naglašava simpatije središnjice prema »Bjelašnici«, pa u cjelokupnom radu vidi lijep napredak, koji je postignut pozrtvovnošću svih članova. Tajnik g. Dr. Ante Raguz prikazuje rad društva, koje je u prethodnoj godini (1929.) imalo 151 člana i 3 utemeljitelja. Taj je broj koncem minule godine spao radi premještaja, odlaska na vojnu dužnost i ukidanja trokratne povlastice na željeznici, te je stanje bilo ovo: 127 člana i 3 utemeljitelja. Odbor je držao 9 sjedница, na kojima su rješavane tekuće stvari. Zamisao o gradnji planinarske kuće ponukala je odbor, da izradi nacrt i proračun. Izbor je pao na našu najljepšu planinu Treskavicu između Velikog i Crnog Jezera pod Iljašem, gdje se nalazi vrelo. Kako društvo po broju članova i maloj članarini materijalno slabo stoji, nije u tom pogledu

moglo ništa učiniti. Nekoliko članova nabavilo je foto-aparate, pa je snimljena većina društvenih izleta. Pretplatnika na društveno glasilo »Hrvatski Planinar« bilo je 12 (10% društvenih članova). Na poziv »Društva Planinara za B. i H.« podružnica će sudjelovati i pri markaciji putova, pa je odabran i predložen put Pazarić — Hranišava — Mehina Luka. — Za pučku čitaonicu, koju misli društvo osnovati u Čemernom, sakupljeno je preko 150 komada knjiga. — Osnovana je skisekcija pod vodstvom Dr. Šuteja, koja je prošle godine izvela nekoliko izleta u okolicu, te je društvo nabavilo 2 para skija, da pruži priliku i članovima, koji su siromašnijeg stanja, za kretanje u lijepoj zimskoj prirodi i za propagandu zimskog sporta. — Društvo je priredilo 25 izleta sa 240 učesnika; od njih bilo je 6 familijarnih u blizu okolicu, koji su bili najviše posjećeni; srednjih 13 i 6 velikih, i to na Plasu, Treskavici, Vranicu, Bjelašnicu i 2 puta na Prenj. Napokon izriče hvalu štampi, naročito »Večernoj Pošti«, što je besplatno uvrštavala društvene objave. — Tajnikovo se izvješće prima jednoglasno na znanje. — G. Dr. A. Raguz čita blagajnički izvještaj o prihodima i rashodima društva. Ukupni prihodi su iznosili 10.922,59 D, a rashodi D 4.077, te ostaje saldo od D 6.845,59, a sa inventarom od 4.028 D sačinjava društvenu imovinu od D 10.873,59. Nato su blagajnički izvještaj kao i izvještaj nadzornog odbora primljeni jednoglasno na znanje, te je odboru podijeljena odrešnica. — Mandat odbora, koji je biran na prošloj skupštini, traje 2 godine, pa je ostao stari odbor i to: predsjednik Dr. Josip Fleger; tajnik I. prof. Ivan Rengjeo; tajnik II. Dr. Ante Raguz; blagajnik Dr. Ante Raguz; odbornici: gđa. Mica Marčec, prof. Ante Martinović, Josip Plaček, Dr. Zdravko Šutej; voda Josip Cvitković; nadzorni odbor: Dr. Pavao Marčec, prof. Ilija Dizdarević i Josip Nepomucki. Kod eventualija predsjednik obrazlaže predlog odbora o gradnji planinarske kuće na Treskavici, pa se o toj osnovi povela živa rasprava, u kojoj učestvuje većina članova. Prof. Martinović predlaže, da se za sada ne fiksira mjesto, gdje bi se imala graditi planinarska kuća, nego da se to ostavi za kasnije, a sada da se pristupi sakupljanju prinosa. Predlog je odborov prihvaćen većinom glasova (naprama dva).

H. P. D. podružnica »Visočica« u Gospiću

držala je 18. I. o. g. svoju XVI. redovitu glavnu skupštinu u vlastitim prostorijama. Predsjednik g. Ivan Gojtan otvara skupštinu, pozdravlja prisutne i pohvalno ističe dosadašnju aktivnost članstva uz poziv, da i u buduće angažuje po mogućnosti svoje fizičke i umne sile u svrhu promicanja planinarske ideologije, a ujedno da se što izdašnije služi dosadašnjim tekovinama našega društva. — Iza toga tajnik g. Dr. Mravunac izvješće o društvenom radu u minuloj godini i s pohvalom ističe požrtvovni rad dugogodišnjeg predsjednika »Visočice« g. I. Gojtana. — Društvo je u prošloj godini imalo 215 utemeljitelja i 334 redovita člana, ukupno 549 članova. — Društveni se život najviše odrazuje u priređivanju izleta, koji su se izvodili gotovo svakog blagdana i nedjelje, ponajviše na Visočicu, a onda na ostale dijelove Velebita: na Stirovaču, Šatorinu, Jadovno, Starigrad, Oštarije, Karlobag, na Doce, Vaganjski Vrh i Sv. Brdo, Plitvička Jezera, pa na Triglav i druge planine alpskoga sklopa; u svem oko 30 izleta sa oko 450 učesnika. — Markirani su putovi od Gospića na Visočicu s postavljanjem tablica na pojedinim mjestima i put iz Medka na Doce; obnovljene su markacije Gospić — Tribanj, Gospić — Karlobag, Gospić — Oštarije. — Prigodom proslave jednogodišnjice otvorenja Gojtanova doma, bio je osim domaćih prisutan lijep broj planinara drugih podružnica, a središnjicu je zastupao prof. V. Stahuljak. Tom je zgodom otvoren u Gojtanovu domu na Vi-

sočici planinarski muzej, što ga je zasnovao predsjednik g. Gojtan. U njem će biti sabrano sve, što je značajno za naše planine. — Pokraj doma postaviti će kišomjer Geofizički zavod iz Zagreba, a u izgledu je izgradnja potpune meteorološke postaje na istom mjestu. — Time, što je postavljen stalni čuvat u Gojtanovu domu, koji će tokom cijele godine boraviti u kući, omogućen je izravan pristup u kuću u svako doba. Podjednako će Dom narodnog zdravlja u Gospiću preuzeti uređenje rimskoga vrela u Brušanima, pa Ivinog vrela i izvora Vodice. — Za zasnovanu izgradnju planinarske kuće na Docima (Tadinoj Glavici) obavljen je očevit u prisustvu g. Dr. I. Krajača i nekolicine članova. — Tokom godine osnovane su, pored foto-sekcije (15 članova), dvije nove sekcije: ski-sekcija (6 članova), koja zbog kratkog trajanja snijega nije mogla više djelovati, i speleološka sekcija (18 članova), koja bilježi lijepih rezultata (o kojima će izaći u »Hrv. Planinaru« posebni članak s ilustracijama iz pera prof. Zv. Rosandića. Primj. ur.). — Održana su 3 predavanja (o Ličkim spiljama) uz projekciju diapositiva. — Planinarska zabava s koncertom, plesom i izborom »Vile Velebita« (gdica Slavica Nikšić), koja je održana 3. I. o. g., imala je od svih dosadanjih najbolji moralni i materijalni uspjeh. — Planinarska disciplina i iskreno drugarstvo manifestiralo se na svim izletima, što je dokaz, da postoje moralne vrednote i uzgojena planinarska svijest među članstvom. — Izvještaj tajnikov prima skupština s odobravanjem na znanje. — Blagajnik, odsutan radi bolesti, podnosi pismeni izvještaj, koji se čita, pa moli, da bude riješen dužnosti. U g. 1930. bilo je primitka D 21.565.15, a izdatka D 21.292.75. — Predsjednik podnosi izvještaj za odsutnog ekonoma g. Nikšića, koji je suglasan s tajničkim izvještajem. Na predlog nadzornog odbora skupština podjeljuje odrešnicu upravnom odboru i bira novi odbor. Jednoglasno su izabrani: predsjednik Gojtan Ivan; potpredsjednik Vuković Dr. Dane; tajnik Rosandić Zvonimir; blagajnik Rukavina Milan; ekonom Nikšić Josip; zamj. ekonoma Ruter Viktor; zamj. blagajnika Miškulina Ante; odbornici: Mravunac Dr. Josip, Vidali Josip, Konjković Stjepan, Katnić Ivan, Račić Dr. Juraj, Trkulja Ilija, Stošić Ivan; nadzorni odbor: Pavičić Nikola, Stanić Nikola, Korica Nikola.

H. P. D. podružnica »Orjen« u Dubrovniku

držala je 29. I. o. g. svoju III. redovnu glavnu skupštinu, koju je otvorio predsjednik g. Dr. Đuro Orlić, koji pozdravlja prisutne članove (44 od ukupno 93 člana), naročito one od Saveza za promet stranaca i unapređenje turizma u Dubrovniku. Prikazuje kratki historijat razvitka sporta u Dubrovniku uopće, a planinarstva i ski-sporta napose, osvrće se na razvitak tih sportova u svijetu i s obzirom na zdravstvenu stranu. Daje počast preminulom članu geometru g. Milošu Vreću, koji nas je toliko zadužio suradnjom kod priprema za gradnju planinarske kuće na Orjenu. (Prisutni kliču »Slava mu!«) Želi, da planinari i nadalje postižu što veći uspjeh. Skupština prima govor predsjednikov sa živim odobravanjem. — Tajnik g. Đuro Panay izvješće o društvenom radu: koncem g. 1929. društvo je imalo 81 člana, u g. 1930. pristupilo 24, a istupilo 12, te ostaju 93 člana koncem g. 1930. Do skupštine je članarinu uplatilo 69, a kako uplata dobro napreduje, ima nade, da će se skoro preći broj 100, jer je naročito rad ski-sekcije pobudio u gradu vrlo živ interes za društvo. Naročitim trudom g. Kusijanovića uspjelo je mladež predobiti za manje izlete u naše bliže spilje, a time se pobuduje zanimanje za veće izlete. Takovih izleta u spilje bilo je 10 sa 114 izletnika. — Pretplatnika na »Hrv. Planinar« bilo je svega 21, što znači na 5 članova po jedan, što je svakako povoljan

omjer. — U g. 1930. bilo je izleta 38 sa 351 izletnikom prema 14 izleta sa 164 izletnika g. 1929.: i to na Orjen ljeti 8 izleta sa 64 učesnika, a zimi 5 puta sa 33 skijaša, na Subru 5 puta sa 31 izletnikom, na Zmajevu Ždrijelo 2 sa 15 učesnika, Ubli 3 sa 34, Malaštica 2 sa 11, Vučji Zub 2 sa 12, Vlastica 3 sa 23, Ivan-planina 1 sa 3 skijaša, Radostak 1 sa 6 izletnika, Leotar 1 sa 3, Okovrelo 1 sa 15, Bjelašnica 1 sa 7, Molonat 1 sa 8, Žarkovica 2 sa 32, Snježnica 1 sa 2, Gnjila Greda 2 sa 12, Stirovnik veliki 1 sa 4, Domiter 1 sa 11, Ubajska planina 1 sa 6 izletnika. Od toga je bilo višednevnih izleta: na Bjelašnicu i Radostak po 2 dana, na Ivan-planinu 4 dana, Subru 3 po 2 dana, Orjen 4 po 2 dana, 1 od 3 dana, 1 od 8 dana. To znači mnogostruko povećanje prema god. 1929. Radi uskrate trokratne pojedinacne pogodnosti na željeznici posve su izostali izleti u Bosanske planine. U prošloj se godini u glavnom poradilo na propagiranju Orjena i njegova sklopa, koji su kraj posjetili i brojni stranci, među ostalima i ministar g. Dr. Korošec i skupina profesora Oxfordskog sveučilišta. Nabavljena su 4 šatora, svaki za 4 osobe, a ski-sekcija ima 4 para skija. Za g. 1931. određen je uz dosadanju članarinu doprinos od D 10.— za gradnju kuće na Orjenu. — Izvještaj tajnikov primljen je jednoglasno na znanje. — Blagajnik g. Soltar izvješće o stanju društvene imovine: prihodi su iznosili D 5.142.74, među kojima je i prilog g. Zimdina za ski-sekciju od D 1500, a rashodi D 5.142.74; imovina D 6.555.24. Izvještaj se prima jednoglasno na znanje.

O gradnji planinarske kuće na Orjenu izvješćeće pročelnik g. Pany: ako bude dovoljno sredstava, gradnja bi se imala izvesti u ovoj godini, jer je Ministarstvo financija, odjelenje državnog kataстра i državnih dobara, odobrilo gradnju na odabranom mjestu na Orjenskoj lokvi. Naročita hvala ide ministra g. Dr. Korošca, koji se je zauzeo za tu stvar, nadalje sresko načelstvo u Trebinju, koje je taj pothvat uvijek podupiralo. Savez za promet stranaca preporučio je našu molbu kod Banske uprave na Cetinju, da za gradnju te kuće dade potporu od D 50.000. Gosp. Zimdin je obećao potporu za tu kuću. Takvo su obećanje dali još g. 1929. razni krugovi u Dubrovniku i okolini, dok je središnjica spremna u tu svrhu pružiti beskamatni zajam od D 20.000. O radu spiljarske sekcije izvjestio je pročelnik g. Miho Kusijanović. Osim Močiljske i Debelin spilje, koje su opisane u »Hrv. Planinaru«, u ovoj su godini razgledane još ove pećine: Grebci, Vuković spilja, Trezova i Kuparska jama. Veći će se uspjeh postići, kad bude gradnja kuće na Orjenu gotova, jer će tada biti moguće pristupiti intenzivnijem radu oko istraživanja podzemnih čara i ljepota u okolini dubrovačkoj.

O razvitku ski-sekcije izvješćeće pročelnik g. Pany: Sekcija ima 11 opremljenih skijaša, koji su izveli dosad tri skijaška izleta, a inače se svake nedjelje prave izleti u svrhu tjeranja zimskog sporta, za koji u građanstvu interes sve više raste. Sa Savezom za promet stranaca u Dubrovniku postignut je sporazum, da daje nagradu za skijašku utakmicu, koju će koncem sezone prirediti početnici društvenog ski-tečaja. (O vanrednom uspjehu ove utakmice vidi izvještaj u 3. broju ovogodišnjeg »Hrv. Planinara«; primj. ur.).

O radu foto-sekcije izvješćeće g. Josip Toth: u g. 1930. učinjeno je oko 120 snimaka na izletima. Broj amatera se povećava, pa su njihove slike nagrađene na proljetnoj izložbi Zagrebačkog Zbora. Ima nade, da će se u ovoj godini društveni propagandni film uvećati.

Nakon podijeljene razrešnice upravnom i nadzornom odboru, birana je prema pravilima nova uprava na 2 godine, i to: predsjednik Dr. Đuro Orlić; potpredsjednik Miho Kusijanović; tajnik i blagajnik Đuro Pany; odbornici: Dr.

Foto: dr. R. Simonović

SJEVERO-ZAPADNI DIO CRNOG JEZERA SA POZADINOM MEDEDA
I SAVINOG KUKA

POD OTISEM

Foto: J. Kahn

Rudolf Löwy (Trebinje), Dr. Frano Dabrović, Vilim Doršner, Boris Vuković; pročelnik za gradnju kuće na Orjenu: Vilim Doršner; ski-sekcije: Nikola Stanfel; spiljarske sekcije: Miho Kusijanović; foto-sekcije: Josip Toth; nadzorni odbor: Dr. Anselmo Skrivanić i Petar Slovinić.

Kod »eventualija« povela se riječ sa predstavnicima Saveza za promet stranaca o propagandi za izlete stranaca, o gradnji kuće na Orjenu i pribavljanju potrebnih novčanih sredstva u tu svrhu, nadalje o pripremama za utakmicu skijaša početnika, pa o popravku šumarske kuće u Ublima u zajednici sa krugovima u Trebinju.

PLANINARSKA IZLOŽBA H. P. D-A

IZLOŽBA PLANINARSKIH FOTOGRAFIJA U ZAGREBAČKOM ZBORU, što ju je na proljetnom velesajmu priredio pod okriljem Hrvatskoga Planinarskog Društva i njegove foto-sekcije njegov član g. Čedo Kušević, koji se dosad proslavio na više sličnih izložbi, može se u nas smatrati vanrednim dogadjajem u ovoj vrsti javnih priredbi. Dosad su naša planinarska društva, napose H. P. D., H. T. K. »Sljeme« i S. P. D. u Ljubljani, priredila više sličnih vrlo uspjelih izložbi; ali nema sumnje, da se izložba g. Čede Kuševića od njih bitno razlikuje i time, što je na onima sudjelovao veći broj foto-amatera, a ovdje je cijelu izložbu sa 156 prekrasno povećanih fotografija ispunio samo jedan takav vještak. Drugo je hvale vrijedno obilježje ove izložbe, što se na prvi pogled vidi, da je autor posvetio glavnu pažnju prikazu isključivo naših krajeva, koji obiluju prekrasnim motivima, a dosad su ili malo ili nikako fotografski snimljeni. Pored Fruške Gore, Vinkovačke okolice i Avale g. Kušević je težište svoga rada i istraživanja postavio na Dinarski gorski sklop, koji je u tom pogledu posve nov i malo ispitani, a u njem ima napretek novih i vrlo zanimljivih motiva. I pravo je tako. Naši planinari obavljaju pionirski posao na vlastitom području, a drugi neka vrše propagandu za Alpe. To je uopće prva veća izložba planinarskih fotografija, koja je gotovo sva namijenjena nadzemnim i podzemnim čarima Dinarskih planina uz naš sinji Jadran. A te se slike odlikuju vrlo velikim bogatstvom i šarolikom raznoličnošću motiva.

U prvom redu to se jasno vidi na divnim snimkama, osobito zimskih prizora sa Plitvičkim Jezera. Taj naš prirodni biser nad biserima čarobna je priča i raj zemaljski u proljeće, ljeto i jesen; ali u zimi, kad se srebrno inje uhvati svake grane s milijunima blistavih kristala; kad debeli led prekrije površinu deset velikih i brojnih malih jezera, a zaledeni slapovi poprime oblik siga najbizarnijih oblika — onda divota Plitvičkih Jezera sine u tako velebnom sjaju, da se taj neprispodobivi čar ne da nesavršenim ljudskim riječima opisati, nego tek srcem osjetiti. Takve nam rijetke prizore sjajno dočaravaju očima brojne Kuševićeve vanredno uspjele zimske slike sa Plitvičkim Jezera, kao Veliki Buk u ledenom oklopu, zaledeni Galovački slap, klizački raj na Kozjaku, Sastavci za vrijeme jake zime, podnožje zaledenog slapa potoka Plitvice, zaledeni slapovi Novakovića Broda i dr. Već ova zbirka od 62 čarobne snimke sa Plitvičkim Jezera tvori sama za sebe potpunu izložbu, koja se i originalnim izborom motiva i doteranom suvremenom tehnikom očigledno odlikuje od mnogih dosadašnjih istovrsnih zbirki.

S njima se ljepotom motiva i gotovo savršenom izradbom uspješno natječu sjajne snimke sa Primorskog Krša (Obruč, Pakleno, Fratar, Koprivenac i dr.), Gorskog Kotara (Risnjak, Bijele Stijene), Velebita (Oštarije, Rožanski

Kukovi, Kiza, Čelinac, Alaginac i dr.). Gledajući te krasne slike čovjek se na rodene oči uvjerava, kako je posve krivo mišljenje onih naših ljudi, koji tvrde, da naše planine u mnogom pogledu zaostaju za drugim evropskim planinama, a pogotovo za Alpama. Što više, one imadu veliko obilje prirodnih ljepota i posebnih prednosti, kakve u tom obliku i u toj množini nigdje nisu u Evropi sabrane na tako uskom prostoru. To je u prvom redu njihov sretni smještaj uz more, iz kojega se nad neobično razvitetom obalom ravno diže dugi niz visokih gorskih vrhova sa divotnim vidicima na more i brojne otoke, a istodobno na zelenu kopnenu pozadinu, u čemu naše planine stoje bez preanca u Evropi. Ta se odlika jasno odrazuje na 64. slici »Izgled s Malog Obruča na dolinu, Kvarner i Učku«, kao i na slijedećim snimkama 65.—67. Napose su zanimljive i impozantne slike iz Paklena, duboke gorske provalije, štono je pukla između planina Suhog Vrha (1415 m) i Obruča (1377 m) iznad Grobničkog Polja. Taj divlje romantični kraj pun je dubokih ponikava i vrtaca, nad kojima se strmo uzdižu silne bijele pećine, okružene vitkim od bure okrnjenim jelama i omorikama. Neki su taj gorski prodor sa najbizarnijim krškim oblicima s pravom prozvali »Hrvatskim Coloradom«.

Snimke sa Velebita jasno odaju, da je u autora razvijen profinjen ukus i smisao za pomjivo izbiranje motiva kao i podesnog mjeseta za snimanje. Ne sjećamo se, da je dosad itko tako vjerno i slikovito prikazao romantične Oštarije s okolicom na prevali Srednjeg Velebita. Očito je, da je g. Kušević za slikanje navlaš birao takove zanimljive planinske objekte i prizore, koji su dosad rijetko ili nikako fotografски snimljeni.

A što da kažemo o njegovim čarobnim snimkama iz podzemnoga svijeta Dinarskih planina? Ovdje su po prvi put zorno prikazani bajni prizori iz četiri nove prekrasne spilje na Plitvičkim Jezerima, što ih je g. 1928. otkrio g. ing. A. Premužić i prošle godine potpuno uredio, da će se manji doskora otvoriti širemu općinstvu. Sudeći po ovim snimkama nove spilje sjajno nadopunjaju prirodno obilje toga vilinskoga kraja. Bogatstvom spiljskoga detalja one se odlično natječu s najglasovitijim svjetskim spiljama. Vrlo su krasne i snimke iz Močiljske Pećine kraj Dubrovnika, što ju je otkrio g. M. Kusjanović i g. 1929. u riječi i uspјelim slikama prikazao u »Hrvatskom Planinaru«.

Prava je senzacija ove izložbe 16 divnih snimaka iz Pećine Vjetrenice u Hercegovini, koja se nalazi na Popovom Polju u blizini željezničke stanice kod sela Zavale, a dužina njezinih dosad otkrivenih kanala iznosi 7000 m. U njoj se nalazi čarobno Veliko Jezero, dugačko 300 m, a udaljeno od ulaza u pećinu 1800 m. Na tavanu iznad toga jezera ima velika pukotina, duž koje su se stvarali stalaktiti. Na tom jezeru vidi se veliki sifon. U pećini se nalaze rubovi saliva (stalaktita) visokog 70 m, koji se nalazi na 2.000 m od ulaza. Njome protječe podzemni potok, a na mjestima se stvaraju kamenice, koje se sužuju za vrijeme suše. Zanimljivo je i suho korito Trebišnice. Na jezeru i glavnom kanalu posjetnici se voze u čamcu. Ova vanredno duga i dosad samo djelomice istražena pećina puna je najraznovrsnijih sigastih tvorevinu (stalaktita, stalagmita, stupova, sagova, zavjesa, draperija) i čudesnog spiljskog nakita.

Prekrasne i vanredno zanimljive snimke iz te ogromne spilje, što ih je g. Kušević nedavno s opasnošću života izveo, dozvale su mi u pamet značajne riječi, što ih je izrekao znameniti češki geolog i odlični speleološki stručnjak g. dr. Absolon, sveuč. profesor, pred članovima prošlogodišnjeg kongresa »Asocijacije slavenskih planinarskih društava« nakon njihova pohoda znamenite spilje Macocha u Moravskom Krasu kraj Brna. Slaveći prirodne krasote Jugoslavije u poredbi sa prirodnim znamenitostima drugih krajeva u Evropi naročito je

naglasio na pozdravne govore prisutnih predstavnika »Saveza planinarskih društava Jugoslavije«, kako je specifična odlika Jugoslavije pred ostalim zemljama u tome, što ima u području Dinarskog gorskog sklopa pored brojnih nadzemnih prirodnih ljepota još i vanredno bogatstvo podzemnih spilja i pećina, koje doduše nisu ni izdaleka istražene i otkrivene, ali po njegovu sudu svojom čarobnom ljepotom i ogromnim razmjerima (duge preko 20 km) znatno nadmašuju ne samo Macochu, nego i druge spilje u Evropi (Postojnu) i u drugom dosad poznatom svijetu. O tom se on — reče — na svoje oči uvjero, kad je pred više godina istraživao podzemno područje od Dubrovačke Rijeke do Tare (t. j. i Pećinu Vjetrenicu). Svoj je govor završio pozivom spomenutim predstavnicima: »Iz vole to uime moje reći vašemu kralju, Njegova Veličanstva Aleksandru I.«

J. Pasarić.

DRUŠTVENE VIJESTI

REDOVITI IZLETNIČKI VLAK ZA GORSKI KOTAR. Hrvatsko Planinarsko Društvo središnjica u Zagrebu kroz više je godina predlagalo željezničkoj upravi, da se u ljetni vozni red uvrsti redoviti izletnički vlak, koji bi na blagdane saobraćao na pruzi Zagreb—Sušak, da se tako širem krugu planinara i prijatelja planinske prirode olakša posjećivanje romantičnoga Gorskoga Kotara.

Susretljivošću i zauzimanjem zagrebačke željezničke direkcije taj je vlak sada predviđen u novom ljetnom voznom redu, te se ima staviti u promet 15. svibnja i saobraćati na pruzi Zagreb—Sušak nedjeljom i praznikom do 15. rujna o. g. Vlak polazi iz Zagreba u 0.56 i tiče ove stanice: Karlovac (2.02), Ogulin (3.12), Skrad (4.34), Delnice (4.55), Lokve (5.10), Fužine (5.27), Lič (5.41), Bakar 5.57 i stiže na Sušak (6.50). Na povratku polazi sa Sušaka na večer u 18.07, tiče iste stanice i dolazi u Zagreb u 0.15. Iako je to ubrzani vlak, staje ipak na svim stanicama, koje dolaze u obzir kao planinarska ishodišta. Nadamo se, da će sada, kad nam je uspjelo dobiti ovako dobru vezu sa Gorskim Kotarom, većina naših planinara što češće pohadati taj naš planinski raj.

NOVE OSNOVE ZA GRADNJU PLANINARSKIH KUĆA H. P. D-a. Osim veće planinarske kuće na Risnjaku, koja se počinje ovoga proljeća graditi, pa već spremanih gradnja planinarskih kuća na Ravnoj Gori u Hrvatskom Zagonju, na Orjenu kraj Dubrovnika, na Biokovu kraj Makarske i na Tadinoj Glavici u Južnom Velebitu, zasnovane su na području naših radnih podružnica u Osijeku i Sarajevu još dvije gradnje planinarskih kuća.

1. Na Jankovcu u gori Papuku, u blizini romantične uvale sa glasovitim slapom istoga imena i Maksimovom spiljom, zasnovala je pred godinu dana naša revna podružnica »Jankovac« u Osijeku gradnju planinarske kuće i počela sabirati prinose za građevnu glavnici. Sada će ponovo pokušati, da ishodi zakup potrebnog zemljišta od gg. baruna Gutmanna. Zasnovana kuća stajala bi na zidanim kamenim temeljima, na koje bi se postavio kostur, a taj bi izvana i iznutra dobio daščanu oplatu. Pored blagovaonice i 4 planinarske sobe u prizemlju, predviđeni su skupni ležaji u potkroviju sa dva odjela. Za sada bi zadovoljavala takova zgrada, a kasnije bi se nadogradivala prema potrebi i novčanim sredstvima. Položaj se kuće zamišlja u blizini vlastelinske lugarnice, da bude tako sigurna od oštećivanja razornih elemenata.

2. Gradnju visokog planinarskog skloništa na najljepšoj, bosanskoj planini Treskavici zasnovala je naša vrlo

agilna podružnica »Bjelašnica« u Sarajevu, te je dala izgraditi načrt i proračun, što je jedan društveni član tehničar besplatno izveo. Sada se pristupilo sakupljanju prinosa za gradnju, koja bi se u dogledno vrijeme imala izvesti na zgodnom položaju između Velikog i Crnog Jezera pod Ilijasom, gdje se nalazi vrelo.

Hrvatsko Planinarsko Društvo s veseljem pozdravlja te hvale i svake preporuke vrijedne pothvate i ponovo bratski poziva sve podružnice, da svoje posestre, koje rade i grade, materijalno što izdašnije podupiru u njihovu kulturnom i konstruktivnom radu za opće dobro. Taj poziv na solidarnu suradnju upućujemo u prvom redu onim našim podružnicama, koje same ne izvode planinarskih investicija, a imaju uštedene gotovine u štedionicama. Ta spomenute aktivne podružnice ne grade ovih planinarskih kuća samo za sebe, nego i za sve članove i organizacije nesamo našega društva, nego i planinarskog saveza. A pored toga treba imati na umu, da te kuće imaju služiti jačem razvoju planinarstva i turizma i time gospodarskoj privredi siromašnog pučanstva u dotičnim planinskim krajevima. Po pravilima imaju planinarske organizacije sva sabrana novčana sredstva ulagati isključivo u društvene, t. j. planinarske investicije!

OSNUTAK NOVE PODRUŽNICE H. P. D.-a U STARIGRADU NA HVARU. Na pouzdanom sastanku, koji je na poziv g. Pava Skarpa održan 18. III. o. g. u prostorijama općinske vijećnice u Starigradu na Hvaru, jednoglasno je zaključeno u prisluču od 11 članova, da se u tom gradu osnuje podružnica H. P. D.-a pod imenom »Borovik«. Nato su pročitana pravila, koja su u cijelosti prihvadena, pa je izabran ovaj privremeni upravni odbor:

Predsjednik Dinko Politeo, por. činovnik; tajnik Pavo Skarpa, opć. činovnik; blagajnik Marko Posinković, stud. iur.; odbornici: Josip Vranković, cand. iur., Juraj Dužević, strojar električar, Antun Marošević, dipl. pravnik. Predsjednik g. Politeo zahvaljuje na povjerenu i preuzima obvezu, da prihvaćena pravila podnese nadležnoj oblasti na odobrenje. Nakon odobrenih pravila sazvat će konstituirajući glavnu skupštinu podružnice, da se izabere definitivni upravni odbor i nadzorni odbor.

H. P. D. središnjica srdačno pozdravlja novu bratsku podružnicu »Borovik« u Starigradu i želi joj najbolji uspjeh!

ZASLUGE ZA UREDENJE SPILJE VRANJAČE KOD SPLITA. U članku »Naši planinari — istraživači spilja«, što je izšao u 3. ovogodišnjem broju »Hrv. Planinara«, slučajno je u opisu unutrašnjeg uredenja »Vranjače« izostala ova napomena: »Inicijativa za uređenje znamenite spilje Vranjače potekla je od predsjednika speleološke sekcije H. P. D. »Mosor« u Splitu, druga kand. ing. Rade Mikačića Dujina, koji se je velikom ljubavlju i požrtvovnim marom zauzeo, da ovaj biser našega podzemnoga krša postane pristupač domaćem i stranom svijetu na diku naše domovine«. Na ovu činjenicu uredništvo je upozorenje od uprave H. P. D. podružnice »Mosor« u Splitu.

SPORAZUM O TURISTIČKOM POGRANIČNOM PROMETU S ITALIJOM stupio je na snagu 15. VIII. 1930, te su obje vlade izmijenile popis onih društava, kojih članovi imaju pravo da se služe pogodnostima toga sporazuma. U smislu čl. 1. naša je vlada priopćila talijanskoj vladi sljedeći popis naših planinarskih društava: 1. »Savez planinarskih društava u Kraljevini Jugoslaviji: a) Slovensko Planinsko Društvo u Ljubljani; b) Hrvatsko Planinarsko Društvo u Zagrebu; c) Srpsko Planinsko Društvo u Beogradu; d) Planinarsko Društvo »Fruška Gora«; e) Društvo planinara u Bosni i Hercegovini u Sarajevu; f) Turistički klub »Skala« u Ljubljani; g) Planinarsko društvo »Sljeme« u Zagrebu. — 2. Jugoslovenski zimski sportski savez.

Turistički pogranični promet smije se vršiti samo u visokim planinama, i to na talijanskoj strani samo u pograničnom pojusu sjeverno od Porezna, a na jugoslavenskoj strani sjeverno od puta Podrošt na Podbrdo. Međa talijanskoga pograničnog pojasa, koju turist ne smije nikako prekoraci, teče ovako: Peč (1511) — državna meda do medaša 1/LXXV — južna meda talijanske državne šume do točke, koja je 800 m južno od Pungarta (1349) — ravna crta na zapadnu među Belepeči — zapadna meda kraja Belapeč — put Belapeč—Aichheltten, put 1 km istočno od Aichheltena i južno za 400 m od željezničke postaje Belapeč. Od te točke ravno na Črni vrh (Kesselbühel 1485) — K. 1343 — odavle na stazu u Plazeh (In der Lahn) — po stazi Čez Jezik (Lahnscharte 2072) — Mangartski Dom — staza na Mangartsku sirarnicu (Käs-Alpe) — staza kroz sedlo (Mali Ozebnik 2324) među Velikim Ozebnikom (2483) i Belcom (2337) na planinu Trenta — izvor Soče — po putu kroz sela Trenta i Log (uključivši također ova sela) — po dolini potoka Zadnjica do raskršća staza (997) na Luknju i sedlo Dolič — staza po sedlu Dol (1632) među Kanjavcem (2568) i Ozebnikom (2084) preko K. 1632 i K. 1515 (Planina Trebiščina) — staza preko sedla među Čistim Vrhom i Lepom Špicom (2398 — od toga sedla neposredno u dolinu: Dol pod Plazmi, pa se nakon jednoga kilometra uspne na sedlo među Kukom (2038) i kota 2135 »Planina za Skalo« (1516 uključivo) — staza prema K. 1880 do točke 1 km zapadno od te kote — sedlo među Lonževicom (2003) i K. 1961. — točka na Bogatinskom putu, koja je u zapadnom pravcu udaljena od prelaza na medi za 500 m — sa medašnim grebenom paralelna, a za 300 m niže pod grebenom tekuća crta do točke neposredno južno od Rodice (Hradica 1965) — K. 1651 — staza u selo Nemški Rovt (selo je uključeno) — staza u selište Rajtler, selište Bonek i selo Štržiče, uključivši sve te krajeve — put iz Stržiča na željezničku postaju Huda Južina, uključivo također ovu željezničku postaju — Durnik (1151) — K. 1248 — Porezen (1632 uključivo). Opis mede toga pograničnog pojasa je izvršen na osnovi zemljovida austrijskoga vojnoga geografskog instituta u razmjeri 1:75.000.

Na taj je način članovima spomenutih saveznih planinarskih društava omogućen prilaz na vrhove Julskih Alpa i s južne, lakše pristupačne strane, pa im je dozvoljen prelaz u dolinu Trente i olakšano posjećivanje planina oko Črne Prsti. Od Bogatinskog puta do Rodice pogranični je pojaz širok samo 300 m, jer turisti ne zalaze mnogo u te krajeve, ali imaju tu ugodnost, da su vazda na medašnim vrhovima sigurni, ako imaju propisanu »specijalnu pograničnu kartu«. Takvu kartu kao iskaznicu mora nositi sa sobom svaki član spomenutih planinarskih društava, koji hoće posjećivati planine u susjednom pograničnom pojusu. Taj se dokumenat izdaje po propisanom obrascu u obliku knjižice, kojoj je tekst izrađen u našem i talijanskom jeziku. Specijalne pogranične karte izdaju sreska načelstva, sreske ispostave, uprave policije i predstojništva gradskih policija, u području kojih ima dotično planinarsko društvo svoje sjedište. Te se karte izdaju na zahtjev dotičnih društava, pa zato svatko, tko hoće imati taj dokumenat, mora se obratiti na ono planinarsko društvo, čiji je član, a planinsko će društvo za njega predati molbu nadležnoj oblasti. Molbi treba priložiti fotografiju. Planinskim se društvima preporučuje, da molbe po mogućnosti podnose zajedno za veće skupine. Molbe i specijalne pogranične karte proste su od taksa, a formular (knjižica) стоји D 5. Kad oblast izda specijalnu pograničnu kartu, šalje ju radi viza preko talijanskih pograničnih oblasti nadležnoj kvesturi, i to za odsjek od Peči do u Koncu Špice kvesturi u Vidmu (Udine), a za ostali pogranični odsjek kvesturi u Gorici. Molitelj mora točno navesti, za koji dio mede želi dobiti takvu specijalnu kartu. Ako traži za oba odsjeka, mora dokumenat biti vidiran od obadvije kvesture. Obje

su se vlade obvezale, da će se takve specijalne karte vidirati u roku od 2 mjeseca ili će ih u istom roku vratiti nevidirane. Takve karte imaju vrijednost samo za jednu godinu. Svake se godine mora karta obnoviti i opremiti novom fotografijom. Obnova se vrši dva mjeseca prije nego karta gubi vrijednost.

Specijalne karte daju pravo putovati u međama pograničnog pojasa druge države i ondje boraviti na jednom pohodu najviše tri dana uzastopce. Turist smije prekoračiti među, ali po stazama i putovima, pa i izvan tih putova i staza. Željezničke stanice u pograničnom pojusu služe za dolazak i povratak, pa su za naše turiste odredene samo ove: Podbrdo, Huda Južina i Belopečki kolodvor, a za talijanske turiste: Bohinjska Bistrica, Kranjska Gora i Rateče. Čim turist pređe u pogranični pojas druge države, mora se javiti pograničnoj straži ili organima javne sigurnosti na željezničkoj postaji, s koje odlazi, da mu na specijalnoj pograničnoj karti zabilježe dan dolaska. Isto tako se mora javiti pri povratku iz tuđega pograničnog pojasa, da mu se na karti upiše dan povratka. Tko to ne učini, smatrat će se, kao da je bez dokumenta. Oduzet će mu se specijalna karta i s njime postupati, kao da je bez dozvole prekoračio među. Turist smije nositi u pograničnom pojusu druge države zemljovide, fotografске aparate, turističku opremu i potrebnu odjeću; ali ne smije nositi oružja niti smije praviti nacrte (skice). Boravak dulji od tri dana u takvom pojusu druge države može se dopustiti samo u slučajevima više sile (bolest, vremenske neprilike).

Kod skupnih izleta, u kojima sudjeluje više od 10 lica, mora svaki učesnik imati svoju specijalnu pograničnu kartu, a skupina mora biti pod vodstvom odgovornog vode. Takav se izlet mora javiti pograničnoj oblasti, gdje je sjedište dotičnoga društva, a odgovorni voda izleta mora tri dana pred izletom obavijestiti preporučenim pismom i najbližu pograničnu oblast države, na području koje se namjerava prirediti izlet. Ako se izlet s naše strane prireduje, valja o tom obavijestiti sresko načelstvo u Radovljici (za odsjek od Peči do Možica) ili sresku ispostavu u Škofjoj Loki (za odsjek od Možica do Podrošta); a osim toga mora voda izleta tri dana prije izleta obavijestiti: a) za odsjek od Peči do u Koncu Špice pogranični ured javne sigurnosti u Trbižu (L'Ufficio P. S. Confine Valico Tarvisio); b) za odsjek od Konca Špice do Vogla ured j. s. u Tolminu (L'Ufficio P. S. di Tolmino); c) za odsjek od Vogla do Porezna pogranični ured j. s. u Podbrdo (L'Ufficio P. S. Confine Piedicolle).

SADRŽAJ: Dr. J. Poljak: Durmitor (s 2 umj. slike u prilogu i 1 slikom u tekstu) str. 113. — Dr. I. Krajač: Planinarske vrednote na Velebitu (najlakši prilazi; turistički najvažnija područja; upotreba auto-turizma) str. 118. — Dr. J. Flegier: Istočni masiv Prenja (Otiš i Zelena Glava, s 1 umj. slikom u prilogu i 1 slikom u tekstu) str. 124. — Dr. I. Krajač: Stirovača i Veliki Alan (svršetak) str. 128. — Glavne skupštine podružnica H. P. D.-a: 1. »Papuk« u Virovitici; 2. »Bjelašnica« u Sarajevu; 3. »Visočica« u Gospiću; 4. »Orjen« u Dubrovniku, str. 130. — J. Pasarić: Planinarska izložba u ZZ str. 135. — Društvene vijesti: Redoviti izletnički vlak za Gorski Kotar. — Osnove za gradnju novih 2 planinarskih kuća: na Jankovcu i na Treskavici str. 137. — Osnutak nove podružnice »Borovik« u Starigradu na Hvaru; zasluge R. Mikačića za uređenje spilje Vranjače str. 138. — Sporazum o turističkom pograničnom prometu s Italijom str. 138.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu: pretplata stoji godišnje Din 50.— (za đake i naučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—). Preplatu, reklamacije, rukopise i fotografije prima HPD središnjica u Zagrebu, Dolac broj 1. Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Ulica Kraljice Marije 20. — Izdavač »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 39.